

Θάνατος και Αναισθησία Η Δημοσιοποίηση ενός Συμβάματος στην Κωνσταντινούπολη του 1900

N. K. ΚΑΠΑΝΙΔΗΣ

Ιστορία της Ιατρικής,

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Διευθυντής: Αν. Καθηγητής Γ.Η. ΠΕΝΤΟΓΑΛΟΣ

Η αναζήτηση του καλύτερου δυνατού τρόπου για τη χορήγηση ασφαλούς αναισθησίας δεν αποτελεί κατάκτηση των τελευταίων χρόνων. Συμβάματα που έλαβαν χώρα στο παρελθόν αποτέλεσαν την αφορμή για προσπάθειες με στόχο την εξασφάλιση ανώτερης, κάθε φορά, παροχής ιατρικών υπηρεσιών¹. Εμείς κάναμε μια έρευνα για τις συνθήκες ανάπτυξης της αναισθησιολογίας στο μείζονα ελλαδικό χώρο. Σε παλαιότερη ανακοίνωσή μας² είχαμε αναφερθεί στις πρώτες γενικές αναισθησίες που χορηγήθηκαν στην Αθήνα και την Κέρκυρα λίγους μήνες μετά την πρώτη εφαρμογή του αιθέρα το 1847. Τώρα εντοπίσαμε, από δημοσιεύματα σε εφημερίδα, ένα θανατηφόρο συμβάν που αποδόθηκε στην αναισθησία το 1900 σε Ελληνίδα της Κωνσταντινουπόλεως.

Οι πληροφορίες αντλούνται από την εφημερίδα «Ταχυδρόμος» της Κωνσταντινουπόλεως, η οποία έδωσε ιδιαίτερη δημοσιότητα στο γεγονός. Σε 11 διαφορετικά φύλλα (από το 550/24) 8-3-1900 ως το 645 8) 21-7-1900) παρουσιάζονται οι πληροφορίες που μας αφορούν. Άλλες από τις πληροφορίες είναι δημοσιογραφικές και αφορούν κρίσεις της εφημερίδας ενώ άλλες είναι ιατρικές και αφορούν απόψεις γιατρών και επίσημων οργάνων για το συμβάν.

Η πρώτη αναφορά είναι ένα μικρό μονόστηλο στο 550ο³ φύλλο της εφημερίδας, και δημοσιοποιεί το θάνατο της Αικατερίνης Μοντζέρη. Την επομένη ημέρα σε μικρό επίσης μονόστηλο⁴ αναφέρονται νεώτερες πληροφορίες σύμφωνα με τις οποίες ο θάνατος επήλθε μετά από χορήγηση αναισθησίας με χλωροφόρμιο κατά τη διάρκεια δυσχερούς τοκετού. Αναφέρεται επίσης ότι η αναισθησία παρετάθη επί δεκάωρο και συνοδεύτηκε από ίκτερο.

Την επομένη ημέρα⁵ στην ίδια εφημερίδα υπάρχει πλέον ένα εκτεταμένο επικριτικό άρθρο (πεντάστηλο) το οποίο έγραψε γιατρός συνεργάτης της εφημερίδας. Σύμφωνα με αυτό η χορήγηση αναισθησίας κατά τη διάρκεια του τοκετού αποτελούσε «μόδα» την εποχή εκείνη. Ο αρθρογράφος επέκρινε επίσης τη διαφήμιση που γινόταν για την μαιευτική αναισθησία σαν «αγυρτεία».

και ο μὲν μεγαλοφυῆς ἰατρός διὰ ρεκλάμας ἑπονειδιστοῦ προῆγε τὴν φήμην αὐτοῦ, αἱ δὲ δυστυχεῖς γυναῖκες, δελεαζόμεναι οὕτω καὶ ἑξαπατώμεναι, ἐξετίθεντο, μητέρες, αὐτὰ καὶ στῶλος τῆς οἰκογενείας, εἰς πιθανώτατον κίνδυνον καὶ ἄλλας τοῦ αὐτοῦ εἶδους συνειστίας.

Ἐγένετο τοιοῦτος πάταγος καὶ ἀλλαγὸς καὶ σεις οὐδὲν ἤκούσατε; Λυπηρὸν τοῦτο, ἂν εἶναι ἄληθές, ἀφοῦ ἔχετε μάλιστα ἀξιώσεις Λυγκέως. Ἄν δὲ ἤκούσατε καὶ δὲν ἀντεπεξῆλθετε μετὰ τοῦ συνήθους ὑμῖν θάρρους, ἵνα πατάξητε κατὰ κόρρη, χάριν ζωτικωτάτου κοινοῦ συμφέροντος, τὴν ἀγυρτεῖαν καὶ τὴν ρεκλάμαν, εἰςθε ἀξιοκτάκτιτος καὶ δικαίως τότε τὸ ἀναξιοπαθοῦν κοινὸν παραπονεῖται καθ' ἑμῶν.

Ἄλλ' ἀφοῦ δὲν τῷ ἐπραξαν ἐγκαίρως, εἶναι καὶρὸς πλέον, νομιζομεν, νὰ διακηρύξωσιν ὅτι ἡ χλωροφόρμια διὰ πάντα τοκετὸν εἶναι ἐγκλημα, εἶναι τὴν ἄντιθετον εἰς τοὺς φυσικοὺς νόμους καὶ συνεπάγουσα πολλοὺς κινδύνους καὶ τὸν θάνατον.

(Στην εικόνα 1 παρουσιάζεται φωτοτυπημένο απόσπασμα από το άρθρο). Το άρθρο αυτό μπορεί να θεωρηθεί σαν μία εκλαϊκευμένη επιστημονική προσέγγιση του προβλήματος που όμως λόγω της ιδιαίτερα αρνητικής θέσης του συντάκτη δεν μπορούσε να αποτελέσει αντικειμενική βάση για συζήτηση στο πρόβλημα της ασφαλούς χορήγησης αναισθησίας.

Η συνέχεια δίνεται με την παραπομπή του γεγονότος στην Αυτοκρατορική Ιατρική Ακαδημία. Το όργανο αυτό παίζοντας τον ρόλο που σήμερα έχει το κεντρικό συμβούλιο υγείας (ΚΕΣΥ) έθεσε υπ' όψιν της εισαγγελίας μεταξύ άλλων τις εξής ερωτήσεις για τον μαιευτήρα⁶:

1. ποια ποσότητα χλωροφορμίου εισέπνευσε η ασθενής
2. πόση ώρα διήρκεσε η αναισθησία
3. εάν υπήρχε επιστημονική ανάγκη για χρήση αναισθησίας
4. εάν κατά τη διάρκεια της αναισθησίας υπήρχαν και άλλοι γιατροί
5. ποια ήταν η κατάσταση συνείδησης της ασθενούς κατά τη διάρκεια της αναισθησίας
6. εάν επανήλθε η συνείδηση μετά την αναισθησία.

Οι ερωτήσεις αυτές πέραν της βοήθειας που μπορεί να προσέφεραν στο ανακριτικό έργο, έθεσαν αρκετά πρώιμα ορισμένα προβλήματα σε σχέση με το πως μπορεί να χορηγηθεί με ασφάλεια μία αναισθησία. Παράλληλα με τα παραπάνω έγιναν και άλλες ενέργειες και αναλύσεις αίματος της θανούσης για την εξαγωγή συμπερασμάτων⁷.

Οι δημοσιεύσεις δεν περιείχαν όμως μόνο ιατρικές πληροφορίες. Περιείχαν και σχόλια ιδιαίτερα επικριτικά για τον γιατρό που χορήγησε την αναισθησία. Οι κατηγορίες αυτές διατυπώθηκαν πριν καταλήξει η ανακριτική επιτροπή και διαμόρφωναν ένα άδικο αρνητικό κλίμα σε βάρος του γιατρού (εικόνα 2).

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΟΥ ΧΛΩΡΟΦΟΡΜΙΟΥ.

Περί της σκανδαλωδέστατης ταύτης ύποθε-
ως περιήλθον εις γνώσιν ημών εν άλλοις με-
δικατωτέρω έπιστημονικαί έκθέσει, υπόγεγρα-
μμένη ή μὲν υπό του κ. Α. Φρήδμαν, ή δὲ υπό
του κ. Πέτρου Ἀπέρη. Ἐκτίθεται εν αὐταῖς το
αποτέλεσμα ἀναλύσεως αἵματος, προερχομέ-
νου ἐξ ἀραιμάξεως ἐκτελεσθείσης ἐπὶ τῆς δυσ-
χρῆς συζύγου του κ. Μοντζέρη τὴν 1 μ. μ. ὡς

Ἰδοὺ τὴν ἐπιστολήν του κ. Φρήδμαν.

Κωνσταντινούπολις, τῆ 10 μαρτίου 1900.
Ἐγὼ τὴν ἐπιστολήν του κ. Φρήδμαν.

Για το τελικό αποτέλεσμα έχουμε τις εξής πληροφο-
ρίες: στο 606ο φύλλο⁸ αναφέρεται ότι η ανακριτική επι-
τροπή αθώωσε τον υπεύθυνο γιατρό. Δύο όμως μέρες αρ-
γότερα⁹ γίνεται εκταφή του πτώματος, αυτοψία και λήψη
οργάνων για περαιτέρω ανάλυση. Δύο μήνες αργότερα
βρήκαμε και άλλη αναφορά, στο 645ο φύλλο¹⁰ όπου δη-
μοσιεύεται η πληροφορία της παραπομπής όλων των εγ-
γράφων από το Υπουργείο Δικαιοσύνης στον αρμόδιο ει-
σαγγελέα.

Επίμετρο

Εκατό πενήντα χρόνια μετά την εφαρμογή της πρώ-
της αναισθησίας το πρόβλημα της ασφαλούς αναισθη-
σίας δεν έχει λυθεί. Προτάσεις λύσεις που κατά καιρούς
εφαρμόζονται απλά βελτιώνουν την κατάσταση χωρίς να
μπορούν να επιλύσουν το πρόβλημα. Η συνήθως μη ελεγ-
χόμενη ανθρώπινη συμπεριφορά και αντίδραση αποτελεί
εμπόδιο στην εξασφάλιση ασφαλούς αναισθησίας. Η ι-
στορική έρευνα και από άλλους¹¹ έχει δείξει τις πρώιμες
προσπάθειες για την εξασφάλιση ασφαλούς αναισθη-
σίας.

Πρέπει όμως να επισημανθεί και ο ρόλος των μέσων
μαζικής ενημέρωσης που συνήθως παρεμβαίνουν με γνώ-
μονα την εντυπωσιακή δημοσιοποίηση τραγικών γεγο-
νότων (εικόνα 3) ενώ αγνοούν τα πραγματικά τους αίτια.
Θα μπορούσαν να ήταν ουσιαστικότερα, ιδιαίτερα σήμε-
ρα που η θέση τους είναι αναβαθμισμένη, εάν υιοθετού-
σαν τις προτάσεις των επιστημονικών εταιρειών και πίε-
ζαν για την άμεση εφαρμογή τους.

Τὸ χλωροφόρμιον καὶ ὁ ἰατρός Σαχπάζ. Ἡ
ἀνακριτικὴ ἐπιτροπὴ, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνετέθη ἡ
ἐξέτασις τῆς πολυτρότου ὑποθέσεως τοῦ χλωρο-
φορμίου, ἤως τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ὁ ἰατρός Σαχ-
πάζ, ἐπιπλέον, πληροφοροῦμεθα, τὸ ἔργον
τοῦτο. Ἐν συμπέρασμα τῆς κηρύττει τὸν ἰατρὸν
Σαχπάζ ἐντελῶς ἀθῶον καὶ ἀγνόητον τῆς περι-
στερεῶς. Ἡ σκιά τοῦ Μολιέρου θὰ ἐμόρφασεν ἐκ-
φραστικῶς ἐκ τῆς ἀθῶοτικῆς ταύτης ἀποδόσεως,
ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη, κατῆγαγε, φαίνεται, νέον
θρίαμβον κατὰ τῆς κακεντρεχείας τῶν ἀνθρώπων
καὶ τῆς φληναφίας τῶν κακῶν γλωσσῶν. Ἄφου
δὲ ὀπωσδῆποτε ὁ δεινὸς χλωροφορμιστὴς, πρὸς
δόξαν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἀπηλλάγη ἀπέλλος καὶ ἀ-
κηλίδωτος ἀπὸ τῆς γνωστῆς κατηγορίας, ἀπεύδο-
μεν καὶ ἡμεῖς νὰ τὸν συγχωρῶμεν ἐνθέρμως καὶ
νὰ κηρύξωμεν αὐτῷ εἰς δούσι θελοῦσι νὰ μᾶς
πιστεύσωσιν ἀθῶοι καὶ ἀναίτιον ὡς τὸ ἀσπίγγη-
τον βρέφος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Frost E.A.M., How quality assurance influenced the development of anesthesia in 19th Century Scotland. 10th World Congress of Anaesthesiologists, Haques, 1992.
2. Πεντόγαλος Γ., Καπανίδης Ν., Αναγνωστίδου Α. Οι πρώτες πληροφορίες για τα αναισθητικά αέρια και οι πρώτες γενικές αναισθησίες στον Ελλαδικό χώρο (1847-1848), «Ελληνική Αναισθησιολογία» 1985; 19:3.
3. «Ταχυδρόμος» Κωνσταντινουπόλεως εφημ. φ. 550/24) 8.3.1900.
4. «Ταχυδρόμος» Κωνσταντινουπόλεως εφημ. φ. 551/25) 9.3.1900.
5. «Ταχυδρόμος» Κωνσταντινουπόλεως φ. 552/26) 10.3.1900.
6. Εφημ. «Ταχυδρόμος» Κωνσταντινουπόλεως φ. 563/10) 23.3.1900.
7. Εφημ. «Ταχυδρόμος» Κωνσταντινουπόλεως φ. 559/6) 19.3.1900.
8. Εφημ. «Ταχυδρόμος» Κωνσταντινουπόλεως φ. 606/6) 19.5.1900.
9. Εφημ. «Ταχυδρόμος» Κωνσταντινουπόλεως φ. 608/8) 21.5.1900.
10. Εφημ. «Ταχυδρόμος» Κωνσταντινουπόλεως φ. 645/8) 21.7.1900.
11. Frost E.A.M., ο.π., Hague, 1992.